

Konferencja naukowa

„*Ecclesia in Verbo*” – *Zwischen Reform und Reformation*.

Katholische Akademie Schwerte (Niemcy), 1-3 czerwca 2012 r.

W dniach 1–3 czerwca odbyła się w Schwerte koło Dortmundu międzynarodowa konferencja naukowa pod hasłem: *Między reformą a Reformacją*. Jej motywem przewodnim była rola Słowa Bożego w życiu Kościoła, a szczególnie jego znaczenie w procesach reformy kościelnej, ale także w szerszej perspektywie – jego oddziaływanie poprzez Kościół na odnowę życia społecznego. Organizatorami konferencji były Katolicka Akademia w Schwerte i ekumeniczny Instytut Möhlera z Paderborn. Ponieważ obie placówki należą do archidiecezji Paderborn, to oficjalnym gospodarzem sympozjum był ordynariusz tejże diecezji abp Hans Josef Becker. Moderatorami poszczególnych bloków wystąpień byli na przemian ks. prałat dr Peter Klasvagt – dyrektor Akademii w Schwerte oraz ks. dr hab. (PD) Burkhard Neumann z polecenia Instytutu Möhlera w Paderborn. Spotkanie programowo, na co wskazywał od początku podtytuł w haśle konferencji: *Ökumenische Vergewisserung und ekklesiale Verpflichtung* (*Potwierdzenie ekumeniczne i eklezjalne zobowiązanie*), ale także ze względu na prelegentów jak i uczestników miało charakter wybitnie ekumeniczny i wpisane było na swój sposób w przygotowania do 500-lecia Reformacji, które aktualnie w Niemczech stanowią *leitmotiv* wszelkich inicjatyw ekumenicznych. Prestiż konferencji zapewnili przede wszystkim zaproszeni goście, reprezentujący nie tylko ważne ośrodki teologiczne, ale także najwyższe organy zarówno ze strony Kościoła katolickiego, jak i Kościołów ewangelickich.

Aktem inauguracyjnym to trzydniowe posiedzenie było zogniskowane na prośbie o Ducha Świętego nabożeństwo ekumeniczne, podczas którego kazanie wygłosił nuncjusz apostolski z Berlina abp Jean-Claude Périsset. Następnie abp H.J. Becker jako gospodarz przywitał wszystkich zgromadzonych. Wykłady pierwszego dnia konferencji koncentrowały się na tematyce historycznej związanej z Reformacją. Pierwszy wykład: *Die Reformation im Rahmen der Reformbewegungen des Mittelalters aus katholischer Sicht* (*Reformacja w ramach ruchów reformatorskich średniowiecza z katolickiego punktu widzenia*), wygłosił o. dr Johannes Schlageter OFM z Fuldy. Prelegent wychodząc

od prezentacji różnych ruchów ascetyczno-charyzmatycznych średniowiecza, a zwłaszcza zakonów żebraczych, skupił się na ukazaniu wzajemnych relacji pomiędzy obserwantami franciszkańskimi a Lutrem. Pomimo wzajemnej krytyki obu środowisk wskazał na możliwe podobieństwa pomiędzy życiem Ewangelią według św. Franciszka i według Lutra, gdzie wspólne było przede wszystkim osobiste doświadczenie Boga, ale inaczej były rozłożone akcenty: dla Franciszka nie był istotny problem usprawiedliwienia, ale konkretna miłość Chrystusa w ubogich. Drugi wykład: *Reformation und innerkirchliche Reform (Reformacja i reforma wewnętrzkościelna)*, zaprezentował historyk Kościoła z Göttingen prof. Thomas Kaufmann, który ukazał różnorodne wymiary kontekstualne Reformacji, przez co chciał wykazać, że Reformacja to nie tyle teologia Lutra, co splot różnorodnych procesów historycznych. Argumentując swoją tezę, skupił się zwłaszcza na wydarzeniu ogłoszenia 95 tez Lutra dotyczących odpustów, pragnąc pokazać, że sama historyczna data 31 X 1517 r. to bardziej własna konstatacja Lutra, iż był to przełomowy krok, dokonana *post factum* w celu umocnienia tożsamości luterkańskiej, niż rzeczywisty przełom wywołujący Reformację.

Piątkową część konferencji zamknęło wieczorne spotkanie pod hasłem: *Best Practice: Geistliche Aufbrüche (Najlepsza praktyka: duchowe przebudzenie)*, mające być w zamiarze organizatorów swoistą aplikacją teologii Słowa Bożego w praktyczno-duszpasterskim wymiarze życia Kościoła, służącą jego odnowie w konkretnych sytuacjach Kościoła lokalnego. Tutaj swoimi doświadczeniami podzielił się rektor seminarium duchownego z Hildesheim ks. dr Christian Hennecke, znany w Niemczech z publikacji o charakterze pastoralnym, propagujących nowe rozwiązania dla problemów Kościoła niemieckiego. Swoje wystąpienie zatytułował: *Von der Gemeinschaft stiftenden Kraft des Wortes Gottes (O wspólnotcie ofiarowującej moc Słowa Bożego)*. Rozpoczynając od prezentacji obrazu Kościoła w swojej diecezji, będącego w odwróceniu poprzez radykalnie malejącą liczbę kapłanów, ale także i wiernych, wskazał na potrzebę zmiany paradygmatu pastoralnego: od sytuacji odziedziczonego środowiska wiary do „Kościoła pielgrzymów i konwertytów”. W takim środowisku odnowa życia kościelnego polega nie na kolejnej restrukturyzacji, ale na wprowadzeniu w wiarę, w życie chrześcijańskie opierając się na Słowie Bożym. Zilustrował to konkretnymi przykładami z życia wspólnot parafialnych z Afryki Południowej, Indii, Filipin, ale także z własnego doświadczenia wspólnot dzielących się Słowem Bożym w jego diecezji.

Drugi dzień rozpoczął się od Eucharystii sprawowanej pod przewodnictwem nuncjusza abpa J.C. Périsset oraz od „duchowego impulsu” przygotowanego przez ks. dra Ch. Hennecke. W sobotnie przedpołudnie zaplanowano dwa wykłady. Pierwszy – chyba teologicznie najistotniejszy podczas całego sympozjum – wygłosił kardynał Kurt Koch, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Ze względu na rangę prelegenta oraz teologiczną jakość i głębię warto zatrzymać się nieco dokładniej nad tym wystą-

pieniem, zatytułowanym: *Die identitätsstiftende Kraft des Wortes Gottes im Licht des zweiten Vatikanischen Konzils (Ustanawiająca tożsamość moc Słowa Bożego w świetle Soboru Watykańskiego II)*. Punktem wyjścia wykładu kardynała było ukazanie prymatu Słowa Bożego jako zasady tożsamości Kościoła. Posłużył się tu przykładem wielkich świętych reformatorów jak: Franciszek, Dominik czy Karol Boromeusz, którzy zaczęli od powrotu do Ewangelii i głoszenia Słowa (prymat Słowa), co skutkowało reformą Kościoła. Odwołał się także do opinii Benedykta XVI, że teologia to nie produkt naszych myśli, ale owoc spotkania ze Słowem Bożym. Ale Słowo Boże to w pierwszej linii nie Pismo, ale Osoba. W centrum chrześcijaństwa stoi Jezus Chrystus. Objawienie Boże w istocie jest jedno, i jest nim Jezus, natomiast dokonuje się ono w dwóch formach przekazu: przez Pismo i Tradycję. I tu dochodzimy do meritum wykładu – kardynał Koch stwierdził wyraźnie, że zasada *sola Scriptura* jest obca katolicyzmowi, gdyż katolicyzm inaczej niż protestantyzm ujmuje wzajemną relację pomiędzy Kościołem a Pismem. Jest to odmienność konfesyjna, która trwa do dziś i jest stale poważnym problemem ekumenicznym. Teologia katolicka wskazuje tu przede wszystkim na fakt, że ustalenie kanonu Pisma jest dziełem Kościoła i w tym sensie Kościół jest ponad Pismem, bo historycznie uznanie przez Rzym jest wcześniejsze niż fakt ustalenia kanonu. To jedność Kościoła ustanowiła jedność kanonu – Pismo jest zawsze w Kościele, a nigdy bez niego – jak sugerowałaby taką możliwość zasada *sola Scriptura*. Dalej watykański hierarcha, akcentując najważniejsze elementy nauczania Vaticanum II odnośnie do roli i miejsca Słowa Bożego w życiu Kościoła, podkreślił, że liturgia jest uprzywilejowanym miejscem głoszenia Słowa Bożego, bo Kościół najpełniej realizuje się jako zgromadzenie eucharystyczne. Następnie wskazał na urząd biskupi (sukcesja apostolska) jako gwaranta wiernego przekazu Pisma. Rozwijając przemyślenia na temat Słowa Bożego w przestrzeni życiowej Kościoła, powiedział, że Kościół nie może egzystować bez Pisma, bo wiara jest tam, gdzie przyjęte jest Objawienie Boże. Jako prawzór życia Słowem Bożym dla Kościoła wskazał Maryję, w której Słowo zostało w pełni przyjęte i było przez nią „dialogowane”. Na zakończenie swojego wystąpienia przypomniał pytanie postawione w adhortacji posynodalnej *Verbum Domini*: czy nastąpiła w pełni recepcja nauczania Soboru Watykańskiego II o centralnym znaczeniu Słowa Bożego w życiu Kościoła? Natomiast w kontekście ekumenicznym wskazał na znaczenie życia Słowem Bożym dla zjednoczenia chrześcijan, gdyż wspólna lektura Pisma pozwoli odnaleźć wspólną wiarę.

Drugie wystąpienie w sobotniej serii przedpołudniowej miał ewangelicki teolog z Instytutu Teologii Ekumenicznej Uniwersytetu w Münster prof. Hans Peter Großhans podejmujący temat „*Sola Scriptura*” – *Kirchenreform aus der Treue zum Evangelium* („*Sola Scriptura*” – *reforma kościelna z wierności wobec Ewangelii*). W pierwszej części swojego wykładu zaprezentował on przesłanki fundamentalnej zasady luteranizmu *sola Scriptura*. Przypomniał nauczanie Lutra, że słowo powinno być odczytywane w świetle Słowa, a jedynym autory-

tetem dla Pisma jest sam Chrystus. U Lutra odwrotnie niż w katolicyzmie, to nie Kościół daje autorytet Pismu, ale Pismo daje autorytet Kościołowi. Przypomniał tu podstawową luterzańską zasadę interpretacji Pisma, która widzi w nim źródło poznania, zasadę życia i źródło historyczne. Na tej podstawie dokonuje się rozróżnienia na: Biblię – jako księgę religijną w znaczeniu źródła historycznego; Pismo Święte – jako źródło i zasadę poznania nauki i praktyki Kościoła; Słowo Boże, przez które Bóg sam przekazuje człowiekowi życie i zbawienie. Ta ekskluzywność Słowa jako probierza nauczania – jedynej reguły i normy dla Kościoła wyrażona w zasadzie *sola Scriptura* została formalnie zawarta dopiero w najpóźniejszej księdze wyznaniowej luteranizmu – *Formule zgody* (cz. 1, I: *O zasadniczej regule i normie*, art. 3) z 1577 r.: „...zostaje tylko Pismo Święte jedynym sędzią, normą i regułą jako kryterium, według którego powinny być ustalone i ocenione wszystkie nauki, czy są właściwe, czy niewłaściwe, prawdziwe czy fałszywe”. W drugiej części wykładu prelegent przedstawił przykłady tego, jak Pismo wpływało na reformy w obrębie Kościoła ewangelickiego. Pierwszy przykład to reforma struktur kościelnych wobec tych, jakie znane były z Kościoła katolickiego – decydującą rolę w zarządzaniu Kościołem ewangelickim mają synody, a biskupi są jedynie władzą wykonawczą, gdyż Luter nie uznawał żadnej struktury hierarchicznej, a od XVII wieku większość w synodach zaczęli stanowić świeccy. Drugi przykład to ordynacja kobiet. Luter był zasadniczo przeciwny ordynacji kobiet, ale uznawał, że potrzeba może to usprawiedliwić. W trakcie II wojny światowej, gdy wielu pastorów było na frontach bądź poległo, uznano, że taka potrzeba istnieje i ordynowano pierwsze kobiety. Inny przykład pochodzi z obszaru liturgii. Pierwotnie w luteranizmie odrzucono namaszczenie chorych, dziś jednak w odwołaniu do świadectwa Pisma i poprzez kontakty ekumeniczne powraca się do tej praktyki, choć traktuje się ją niesakramentalnie. Podobnie na podstawie Pisma dokonano na nowo odkrycia charyzmatów i niektóre Kościoły stały się wręcz wspólnotami *stricte* charyzmatycznymi. W świetle Pisma staje też, wobec ogromnego rozdrobnienia wspólnot protestanckich, pytanie o uniwersalny wymiar Kościoła. Także wspólne zaangażowanie ekumeniczne odczytywane jest jako imperatyw do współpracy, w przeciwieństwie do wielowiekowej konkurencji między wyznaniami.

Na południowy blok wykładów w sobotę również złożyły się dwa wystąpienia. Pierwsze: *Die Wahrheit tun (Joh 3, 21). Die gesellschaftsverändernde Kraft des Wortes Gottes (Czynić prawdę (J 3, 21). Przemieniająca społeczeństwo moc Słowa Bożego)* zaprezentował bp Munib Younan z Jerozolimy – przewodniczący Światowej Federacji Luterńskiej. Punktem wyjścia dla palestyńskiego duchownego stała się scena rozmowy Jezusa z Nikodemem, gdzie pada imperatyw Jezusa, by „czynić prawdę”. To hebrajskie wyrażenie oznacza ‘wypełniać dzieła Boże’. Następnie bp Younan nakreślił szeroką panoramę kryzysu rozumienia prawdy w dzisiejszym, pluralistycznym społeczeństwie, a szczególnie we współczesnej filozofii. Dla nas wierzących jest to wyzwanie,

by czynić prawdę przede wszystkim w jej wymiarze etycznym i moralnym, nie tylko w sferze osobistej, ale także społecznej i politycznej. Jako przykład programowej egzystencji w prawdzie wskazał najpierw Gandhiego, a następnie wzorującego się na nim pastora Martina Luthera Kinga, którzy odważyli się czynić prawdę w świecie w wymiarze politycznym i w ten sposób wypracowali metodę transformacji społecznej. Biskup z Jerozolimy przedstawił tu także przykłady chrześcijan z Palestyny, walczących w ten sposób o prawa swojego narodu, a także próby przeniesienia tej metody na dialog z islamem. Uznał także południowoamerykańską teologię wyzwolenia za rodzaj chrześcijańskiej *ortopraxis*, rozumianej jako życie w prawdzie. Konkludując stwierdził, że życie w prawdzie jako model transformacji społecznej poprzez moc Słowa prowadzi do pokoju, sprawiedliwości społecznej oraz wolności i że Kościół powinien to otwarcie głosić na cały świat.

Drugie wystąpienie w tej części konferencji miał wybitny ekumenista prof. Wolfgang Thönissen – dyrektor Instytutu Möhlera z Paderborn, konsultor Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan. Jego wykład: *Der Unbedingtheitsanspruch des Wortes Gottes (Roszczenie nieodzowności Słowa Bożego)* możemy streścić w następujących zasadniczych tezach. Bóg wydarza się w Słowie jako Słowo – Logos jest osobą, ale jednocześnie ten Logos jest dia-Logos, co oznacza, że Słowo jest nie tylko pisane, ale żyjące. Słowo Boże jest przyjmowane przez ludzi w wierze, czyli wiara jest odpowiedzią na Logos. Nie ma Objawienia bez Słowa, ale też nie ma Objawienia bez przekazu – Tradycji. Nie ma Pisma Świętego bez Kościoła – Kościół daje pewność, ale nie zawartość Pisma. Na bazie kapłaństwa powszechnego cały Lud Boży ponosi odpowiedzialność za Słowo Boże – jest zobowiązany do słuchania Słowa w wierze. Natomiast podstawowym zadaniem Urzędu Nauczycielskiego w Kościele jest służba Słowu – przepowiadanie Słowa. Wiara pod postacią teologii pyta o prawdę Słowa Bożego, bo pierwszym przedmiotem teologii jest prawda. Słowo Boże musi być wspólnie świadczone – to jest główne zadanie Kościoła i tu następuje pomiędzy instancjami świadczącymi wzajemna interakcja: Słowo – Tradycja – Urząd nauczycielski – *sensus fidei*. Wieczne Słowo Boże musi być uobecnianie w historii – tu i teraz. W szczególny sposób Logos – to Słowo, które raz się wydarzyło i stało się Ciałem, uobecnia się w Eucharystii – to ta sama osoba. Ale to żywe Słowo Boże musi jeszcze znaleźć przestrzeń, gdzie zadziała, gdzie skuteczni się w historii świadectwo wiary.

Podobnie jak w piątek, drugi dzień konferencji zakończyło również wieczorne spotkanie pod hasłem: *Best Practice*. Tym razem swoim świadectwem uzdrawiającej mocy Słowa Bożego („Von der heilenden Kraft des Wortes”) dzielił się pochodzący z Paderborn misjonarz pracujący od kilkudziesięciu lat w Brazylii o. Hans Stapel OFM. Ten charyzmatyczny w prostym zaufaniu do Słowa Bożego franciszkanin stworzył, poczynając od Brazylii, rozpiętą na cały świat sieć kilkuset placówek wyprowadzających z nałogu narkomanów – Fazenda da Esperanza.

Ostatni dzień konferencji – niedziela – rozpoczęła się od katolickiej Eucharystii celebrowanej przez abpa H.J. Beckera. W tym dniu tematyka konferencji została zogniskowana na przeniesieniu mocy Słowa Bożego w rzeczywistość społeczną, a jedynym prelegentem był polityk, dr h.c. Wolfgang Thierse – wiceprzewodniczący niemieckiego Bundestagu. Swój wykład: *Dein Wort ist meinem Fuß eine Leuchte (Ps 119, 105). Gesellschaftliches und politisches Engagement aus christlichem Geist. (Twoje słowo jest lampą dla moich kroków (Ps 119, 105). Zaangażowanie społeczne i polityczne w duchu chrześcijańskim)* rozpoczął od myśli A. de Tocqueville’a: „Despotyzm obchodzi się bez religii, wolność nie”. Najważniejsze elementy przesłania niemieckiego polityka można ująć następująco: odpowiedzialność za spójność pluralistycznego społeczeństwa niosą jego siły kulturowe, w tym Kościoły. Badania społeczne w Niemczech pokazują, że Kościoły w Niemczech mają ciągle silne znaczenie integrujące i dlatego nie można ich roli sprowadzać tylko do moralnego wychowania. Kościoły opierając się na zasadzie pomocniczości mają ważne funkcje społeczne w państwie. Biblijne przesłanie o godności człowieka daje odwagę zaangażowania się w działania na rzecz sprawiedliwości i solidarności społecznej, czego konkretnym wyrazem jest model państwa socjalnego, w którym ubogi jest podmiotem, bo jest człowiekiem i obywatelem. Zadaniem chrześcijan w dzisiejszym świecie jest budowanie pokoju i tolerancji, a religia powinna zawsze chronić przed absolutyzacją polityki i władzy. Następnie rozpoczęła się dyskusja panelowa, w której poza wiceprzewodniczącym Bundestagu wzięli udział przedstawiciele Kościołów: abp H.J. Becker i wiceprzewodniczący Ewangelickiego Kościoła Westfalii Albert Henz z Bielefeld. Duchowny ewangelicki akcentował w swojej wypowiedzi godność człowieka wynikającą z Wcielenia i inspirację Słowem Bożym jako główne impulsy społecznego zaangażowania ewangelików. Ordynariusz archidiecezji Paderborn zachęcał do aktywniejszego wspólnego działania katolicko-ewangelickiego w zakresie diakonii, opartego na tej bazie teologicznej. Natomiast W. Thierse apelował do przywódców kościelnych, aby Kościoły w Niemczech przemawiały jednym głosem – zwłaszcza w kwestiach etycznych. Według niego najważniejszym zadaniem Kościołów w sferze społecznej jest stałe przypomnienie, że polityka to nie wszystko, że są wartości wyższe.

Ostatnim akcentem konferencji było nabożeństwo ekumeniczne, któremu przewodniczył miejscowy metropolita abp H.J. Becker, kaznodzieją był wiceprzewodniczący A. Henz z Kościoła ewangelickiego, a z okazji uroczystości Trójcy Przenajświętszej medytację odnoszącą się do ikony *Trójcy* Rublowa wygłosił kard. Koch. Dyrektor Akademii w Schwerte obiecał rychłą publikację wszystkich materiałów z konferencji przez wydawnictwo Bonifatius z Paderborn.

Ks. Jacek Froniewski